



פרקי התבוננות וחיזוק מתוך שיעוריו של הגאון רבי אהרן שווב שליט"א

גליון

להבין

להתבונן • להתקדם • להתרומם!

להתקדם

מאמרים בדרכי ההנהגה ותיקון המידות שנמסרו על סדר הספר הקדוש "תומר דבורה"

קבלת עול מלכות שמים עשייה לשם שמים מונעת "אחיזת החיצונים"

השפעת הכסות לשכינה

במאמרים האחרונים עסקנו בחידוש הגדול של הרמ"ק על כך שהאדם יכול להתחבר למידת המלכות באופן הדומה למערכת הנישואין שבין איש לאשה, וכשם שהאיש משפיע לרעייתו שפע רוחני, כך לאדם יש יכולת להשפיע אל השכינה במעשיו גילויים אלווקיים.

וכשם שהאיש מעניק לאשתו 'שאר כסות ועונה', כך גם האדם יכול להשפיע אל השכינה השפעות רוחניות המקבילות לשלשה דברים אלו. ובמאמר זה נתמקד בהשפעה השנייה -

השנייה - לכסות הערוה ולהסתירה שלא ישלטו בה החיצונים. כיצד, כל מעשיו לשם שמים בלי חלק ליצר הרע, כגון להנאת הגוף ולתקות הקבד המדמה וכו'.

כלומר, עיקר סוגיית הכסות היא "לכסות הערוה", שאם לא כן - ישלטו בה החיצונים. וכלפי השכינה הכיסוי נעשה על ידי קיום המצוות לשם שמים.

מה פשר הענין? ומה שייך לדבר בביטוי 'ערוה' ביחס לשכינה העליונה?

פנימיות לעומת חיצוניות

לכל דבר בעולם יש פנימיות וחיצוניות, וההבדל ביניהם הוא כרוחן שמים מארץ.

לדוגמא: כשרואים אדם מתפלל בהתלהבות בוערת, מתנועע ומצוי בעולם אחר, כבן המתחטא לפני אביו. אפשר להביט על כך בשני צורות:

אפשר להסתכל על החיצוניות לבדה, ולומר: התנועות הללו ממש מעניינות ומרשימות...

ומאידך, אפשר להסיר את העטיפה החיצונית ולחדור אל הפנימיות, ולהבין: הוא מצוי כעת בקרבת אלוקים נפלאה, הוא מצליח להגיע לרביקות אמיתית ולשהות ב'עולם האצילות' לפני ה'!

וכך גם בקשר שבין איש לזולתו: אפשר לעשות פעולות חיצוניות, ואפשר להתמקד בקשר הנפשי הפנימי. כשעוסקים בפעולה החיצונית, הכל פגום ומכוער, ואילו כשעוסקים בקשר הפנימי, מערכת היחסים עשירה וחיונית.

לאור זאת יתבאר הביטוי 'כיסוי הערוה' - שעל ידי כיסוי החלק החיצוני, נפתח הפתח לקשר פנימי עמוק ורחב הרבה יותר.

עשייה לשם שמים - כסות והגנה מה'חיצוניים'

מעתה יתבאר כיצד עשיית המצוות לשם שמים, מעניקה 'כסות' לשכינה ומגינה מפני 'אחיזת החיצונים' -

התבוננות מעמיקה ומחזקת במוסרי הפרשה

להתבונן

עבודתנו בחג השבועות - לחבר את הגוף והנפש לתורה

מצוות היום - שתי הלחם ו'בעיני לכה'

בימי ספירת העומר עסקנו בהכנת הכלים לאור התורה שנקבל בחג השבועות. וכאשר אנו נכנסים אל חג השבועות עצמו, הסתיימה כבר עבודת ההכנה, ואנו מקבלים לתוכנו את אור התורה שהקב"ה נותן לנו ב'אתערותא דלעילא' לפי גודל ורוחב הכלים שהכנו. בחג השבועות עצמו יש שתי מצוות מעשיות.

האחת בבית המקדש - הבאת שני הלחם מן החמץ. והשנייה היא לכל אדם בביתו - "הכל מודים בעצרת דבעיני נמי לכה" (פסחים סח:), לאכול ולענג את הגוף. שתי מצוות אלו נראים לכאורה כנפרדים לחלוטין מעיסוק בסוגיית קבלת התורה הקדושה. בכדי להבין את תפקידו ועבודתנו בחג השבועות, נעמיק בשתי הסוגיות הללו.

מדוע בעצרת נידונים על פירות האילן?

הגמרא במסכת ראש השנה (טו.) מבארת את עבודות המועדים כנגד העניינים שעליהם נידונים באותו זמן, ובתוך הדברים מובא:

מפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת? מפני שעצרת זמן [שנידונים על] פירות האילן הוא. אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ותמוה, הלא חג השבועות הוא "זמן מתן תורתנו", ומה שייך לכך הדין על פירות האילן?

גילוי הקב"ה ב'ארץ' - בעצם הנבראים

ביאור הענין הוא כך - תכלית בריאת העולם היא רצונו של הקב"ה להתגלות. גילוי זה נעשה בכמה אופנים:

האופן הגבוה ביותר הוא באמצעות לימוד התורה, כך הנבראים משיגים את הרצון והדעת העליון, ומביעים אותו בעולם דיבורים של תורה.

האופן השני הוא בקיום מצוות ה', הנובראים מקיימים את רצונו וציוויו של הבורא - וזה ענין "ליחד שם יי"ה בו"ה", שהוא יתברך ציווה ואנחנו עושים רצונו בשלמות.

אך יש גילוי נוסף - שהוא מצד אחד הנמוך ביותר, ומצד שני הגילוי החזק ביותר.

זהו הגילוי בעצם מציאות הנבראים כולם. מקרני ראמים ועד ביצי כינים.

כל נברא ונברא הקיים בעולם, מהוה בעצם מציאותו גילוי של הקב"ה, אשר ברא אותו, ומחיה אותו, ומהווה אותו בכל רגע ורגע, "המודח בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

ובמבט יותר מעמיק, כל פרט בבריאה נוצר על ידי שהקב"ה שהרי 'איסתכל באורייתא וברא עלמא', וכשם שבגילוי ההיגיון האלוקי על ידי התורה, אין קץ וסוף להתפרטות הגילוי, כפי שנאמר על התורה "ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים". כך בברואים ישנם גם כן ריבוי עצום של גוונים וסוגים לאין סוף וחקר.

השפעת הנשמה על הנפש - שלימות הגילוי האלוקי באדם

בדומה לעבודת גילוי האלוקות בתוך החומריות שבאדמה, מוטלת על האדם עבודה גם ביחס לעצמו - להשליט את הנשמה על הנפש. ונבאר -

נשמת האדם מורכבת משלשה חלקים: נפש רוח ונשמה.

הנפש היא החלק הנמוך והחומרי שבו, שם הוא מקום הרצונות והדחפים העצמיים שבכל אדם.

מנגד לנפש - עומדת הנשמה, שהיא ה'חלק אלוך ממעל' שמחבר אל האדם את האור האלוקי.

עבודת האדם היא להשתמש באמצעות הרוח הנמצא בין הנשמה לנפש, ועל ידו להשליט את האור האלוקי שבנשמה על הנפש, עד שגם הנפש בעצמה תנוהל כפי הארת הנשמה. ואז במשך הזמן גם הרצונות והדחפים הנמוכים שבאדם, יהיו על פי המצפון האלוקי. וזו שלימות תיקון האדם.

כשמצליחים לחבר את הנפש הנמוכה לארת הנשמה, כבר לא נדרשת עבודת הכפיה באמצעות הרוח, כי הנפש עצמה כבר רוצה בזה. וזה היתה דרגת ישראל במעמד הר סיני שאמרו "רצוננו לראות את מלכנו" (רש"י שמות יט, ט), וכן דוד המלך התבטא (תהלים מ, ט) "לעשות רצוןך אלהי חפצתי" - זה הרצון האישי שלי.

יש להקדים חיזוק לאור הנשמה קודם שעוסקים בהשפעת הארתה על הנפש

ואולם, בכדי להאיר את אור הנשמה אל הנפש, מוכרחים תחילה להגביר מאד את הארת הנשמה בעצמה. שכן העיסוק בחלק הנמוך של הנפש מבלי שאור הנשמה חזק דיו, עלול לגרום לאדם שבמקום לרומם את הנפש, הוא עצמו יפול כולו אל המקום הנמוך שלה.

זו הסכנה הקיימת בעיסוק בפעולות 'קירוב' של אנשים גשמיים המרוחקים מחיי התורה, שכן כל זמן שאין אור הנשמה שבאדם חזק מספיק, העיסוק בשטחים הנמוכים עלול לגרום אותו חלילה להישאר שם.

נעשה ונשמע - הארת הנשמה והשפעתה על הנפש

והנה, במעמד הר סיני קיבלו כלל ישראל את התורה, וזו היא ההארה השוכנת בנשמת האדם ומנווטת את חייו לאור הרצון האלוקי.

ובכדי להיות ראויים לקבלת התורה, אמרו ישראל "נעשה ונשמע".

כמבואר בהרחבה במאמרים הקודמים, תפקיד השכינה הוא לגלות את רצון ה', וזאת משני צדדים, מלמעלה - השכינה מקבלת את חומר הגלם של רצון ה' הכתוב בתורה, ומגלה אותו בעולם, ומלמטה - היא מקבלת את מעשי הצדיקים המגלים במעשיהם את דבר ה' הלכה למעשה, ואף את זה היא מעבדת ומוציאה לגילוי בכל העולמות.

ואולם, כדי שיהיה גילוי אמיתי של רצון ה' ממעשינו, יש צורך שהם יהיו מעשים פנימיים, הנעשים 'לשם שמים', ולא מעשים המרוכזים רק בחיצוניות של הנאות מדומות ותאוות כבוד וכדומה.

וזה המשמעות של הענקת "כסות" לשכינה: על ידי כוונה לשם שמים, מכסים את החיצוניות של המעשים, ומעמיקים להציג אל השכינה את הפנימיות של הגילוי האלוקי שנעשה בכל מעשה מצוה שלנו.

רמז במילה 'ערה'

על הדברים האמורים נוסף רמז בעצם המילה 'ערה'.

בזוהר הקדוש (תיקוני זוהר צט.) כתוב שהמילה 'ערה' היא נוטריקון: רע - ו"ה.

האותיות 'ע' ו'ר' מסמלות התפזרות והתפרטות: האות 'ע' רומזת להתפרטות רחבה כמו שבעים נפש, שבעים אומות, שבעים פנים תורה, ועוד. והאות 'ר' רומזת לפירוט של הכפלה, שכן היא ההכפלה במאות (2-200).

בנוסף, האותיות ו-ה מרמזות על הגילוי, שכן במבנה השם הו"ה, שתי האותיות הראשונות י-ה מרמזות על הרצון להתגלות, ושתי האותיות האחרונות ו-ה מרמזות על התהליך של התגלות בפועל.

ואם כן, נמצא שהמילה 'ערה-וה' רומזת להתפזרות הגילוי. וכאשר יש פיזור והכפלה של השפעה בצורה לא נכונה, זהו אות וסימן שעוסקים בחיצוניות ולא בפנימיות. כי אם מעמיקים בתוכן הפנימי עד שנוגעים ב'נקודה' של הדבר, ניתן לחבר מעשים רבים לרעיון מרכזי אחד, ולהשליך מכך אף על מקרים אחרים.

מה שאין כן בעשייה והסתכלות חיצונית, שאינה תופסת את הנקודה הפנימית של הדברים, הרי שכל פרט ומעשה עומד לעצמו, ולא ניתן למצוא את הקשר בין כולם או להשליך ממקרה אחד למקרה אחר. וכך כל המעשים מפוזרים בלי קשר בין אחד לשני.

וזהו הרמז במילה 'ערה': התפזרות של ריבוי מעשים חיצוניים, בלא חיבור לפנימיות.

כיצד הטלית ותפילין משמשים 'כסות' לשכינה

הרמ"ק מסיים את הביאור של הדרך להעניק 'כסות' לשכינה, במילים אלו:

וְכֵן תְּפִלִּין וְצִיצִית הֵם מְגִנִּים גְּדוּלִּים בְּעֵדָה שֶׁלֹא יִשְׁלֹטוּ הַחֲצוֹנִים בָּהֶן, וְיִהְיֶה רָגִיל בָּהֶם.

דברים אלו צריכים ביאור בפני עצמם: מה הקשר בין הטלית והתפילין להגנה מפני החיצוניים?

וביותר תמוה: אם נדרש מאיתנו לכסות את השכינה, כיצד מועיל לזה התעטפות בטלית והנחת תפילין שהם כיסויים ולבושים שאנו מניחים על עצמינו, וכלל לא מכסים את השכינה!?

על ענין זה נייחד את המאמר הבא בעז"ה.

לפני שישראל אמרו זאת, היתה קיימת בהם רק בחינת ה'נפש' הבסיסית, ובאמירת 'נעשה ונשמע', הם קיבלו עליהם את שני החלקים העליונים יותר - הרוח והנשמה.

באמירת 'נשמע' - קיבלו ישראל לעמול על קבלת הארת התורה בנשמתם, וזאת באמצעות עמל ויגיעת התורה.

ובאמרת 'נעשה' - קיבלו ישראל להשליט את אור הנשמה על הנפש, באמצעות הרוח.

חטא העגל - חסרון חיבור הנפש לעבודת ה'

לאחר קבלת שני חלקי ה'נעשה ונשמע', ניתנה התורה לישראל, והם היו עתידים להיכנס מיד אל ארץ ישראל, שם היו אמורים להוציא לפועל את הגילוי האלוקי הקיים בתוך החומר הגשמי - בעבודת האדמה ובתיקון הגוף והנפש.

וזה עומק מה שציווה הקב"ה את ישראל מיד לאחר קבלת התורה "שׁוּבוּ לִּי כִּשְׁמִי לְאֶלְיִכֶם" ואמרו חז"ל (שבת ל.) "שמצאו נשותיהם בטרה". כי עליהם לקחת את הארת הנשמה הגדולה שקבלו במעמד הר סיני ולתרגם את זה הלכה למעשה לפי המצב הרוחני החדש שלהם.

אולם לאחר ארבעים יום ממעמד הר סיני - שזוהו שיעור הזמן של הקליטה וההפנמה, כמו זמן יצירת הולד (מנחות צט.) - חטאו ישראל בחטא העגל, והראו בכך שיש להם חוסר חיבור פנימי לאור האלוקי שקיבלו במתן תורה.

ברגע הזה נגזר שבאופן כזה אי אפשר להמשיך בתהליך של עבודת הגילוי האלוקי בארץ ישראל, משום שכאשר אין חיבור עצמי להארה האלוקית, הרי זה סימן שהארת הנשמה לא השתלטה לגמרי על הנפש, וממילא יש חשש שהעיסוק בעבודת הארץ (שהיא עיקר עניינה של ארץ ישראל) יוריד אותם לחומריות במקום שהם יעלו ויקדשו את הגשמיות.

גם כאשר ההארה עדיין אינה עובדת לנפש - יש להמשיך להגביר את אור הנשמה

אמנם, גם כשאבידו ישראל את הארת הנפש שכנגד אמירת 'נעשה', היה מוטל עליהם להמשיך בעבודת הארת הנשמה שכנגד אמירת 'נשמע', וכפי שמובא במדרש (שמו"ר כז, ט):

אמר הקדוש ברוך הוא: שני כסות מזגתם בסיני, נעשה ונשמע, שברתם 'נעשה' - עשיתם לפני עגל, הזהרו ב'נשמע'!

בעשיית חטא העגל נשברה כוס ה'נעשה', והראו ישראל שאינם מחוברים ברצון האישי שבנפשם אל הקב"ה.

אולם, גם כאשר נשברה הכוס של 'נעשה', לא הסתיים התפקיד. עדיין נשארה העבודה של שמירת הכוס השני - 'נשמע', להגביר את אור הנשמה בתוכנו באמצעות לימוד התורה בעמל ויגיעה.

הארת חג השבועות - נשמה המאירה בנפש

ובזאת נשוב לבאר את הארת חג השבועות - בכל שנה בחג השבועות חוזרת הארת מתן תורה, וניתנת לנו האפשרות לזכות שוב לשני חלקי ההשפעה: הארת הנשמה באמצעות קבלת התורה, והורדת אור זה עד למעמקי הנפש החומרית שבנו. זו הסיבה שמקריבים בחג השבועות קרבן 'שתי הלחם' העשוי חמץ - מה שאסור בשאר ימות השנה. מפני שביום זה יש ענין להראות שהאור האלוקי יורד ומתפשט עד החומריות הנמוכה ביותר.

כמו כן, מטעם זה 'בעצרת נידונים על פירות האילן', משום שבשונה מעשבים הצומחים בסמיכות לאדמה ונשארים במקומם הנמוך, האילן - ובפרט עץ התמר - מעלה את פירותיו אל על, ומורה בכך על היותם תולדות מן הגילוי האלוקי שהתגשם בעולם הזה. ועל כן 'פירות האילן' מסמלים את החיבור של הגשמיות אל הרוחניות.

ובזה אנו באים לתקן את חטא אדם הראשון, שכן בעקבות החטא - ה'לחם' שאמור היה לגדול על האילנות ירד לארץ כתובות השדה - כביכול באבוס אחד עם הבהמות, וככל שאנו מתקדשים ומקבלים על עצמנו את אור התורה ומחדירים אותה לתוך החומריות, כך התבואה עולה ומתעלה - עד שנגיע לשלב ש"עתידה חיסה שתיתמר כדקל ועולה" (כתובות קיא.).

עבודת חג השבועות - חיבור הנפש אל הארת הנשמה

מעתה אנו נכונים להבין את העבודה המוטלת עלינו בחג השבועות - לאכול ולענג גם את הגוף והנפש הנמוכים.

העבודה כדי לזכות לקבלת אור הנשמה, כבר התקיימה בהכנת הכלים בימי ספירת העומר, וזו מסתיימת עם כניסתו של חג השבועות - שבו יושפע עלינו בפועל אור התורה ב'אתערותא דלעילא'.

אך החלק השני של הורדת הארת הנשמה לתוך הנפש הנמוכה, הוא תפקיד המוטל עלינו באמצעות כך שנענג את הגוף והנפש ונגרור אותם לרצות בעצמם בהארת הנשמה.

וכפי שכותב רש"י:

דעצרת בעינן גמי לכם - שישמח בו במאכל ומשתה, להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו.

העונג הפשוט לנפש הוא באמצעות מאכלים גשמיים, בשר ויין ועוגות גבינה. וכל זאת מתוך מטרה לגרום לנפש 'התניה' ברורה, שהתורה מתוקה ונעימה לנו, ואנו בעצמינו רוצים בה.

ובעומק יותר - את עיקר ה'לכם' מבצעים באמצעות לקיחת כח הרצון הפשוט והבסיסי שבאדם וניתובו אל התורה הקדושה, שהוא עצמו יחפץ בעליה הרוחנית ובקנין התורה.

וזהו עיקר עבודתנו למעשה בחג השבועות, להפוך את התורה לרצון הפרטי שלנו. לא רק מפני ש'חייבים' ולא בשביל ה'שכר בעולם הבא', אלא משום שזו האמת האלוקית והנצחית, ואנו רוצים את זה!

הדרך לרצות ללמוד - סוד האבסולוטיות

אחת הדרכים המרכזיות לגרום לרצון הפשוט שבאדם להשתוקק ללימוד התורה, הוא סוד האבסולוטיות.

לכל אדם יש נושא אחד מרכזי בחיים, וכל שאר הדברים סובבים סביבו כ'רקע' לאותו דבר. זה יכול להיות כבוד, כסף, מקצוע, או חינוך ילדים וזוגיות טובה, וכן לכל אחד לפי עניינו.

באותו נושא מרכזי האדם מוציא לפועל את הרצון הבסיסי והחזק ביותר שקיים בו. בזה הוא מרגיש את מדד ההצלחה שלו בחיים, על זה הוא חושב, ובהוא הוא משקיע את כל כוחותיו.

באותו נושא מרכזי יחיד, יש לאדם תשוקה בוערת להתקדמות שאין לה קץ, ואין מנוחה לכיסופיו.

תפקידנו הוא להפוך את התורה למרכז חיינו, ל"עסק" שלנו. היא צריכה להיות הדבר שבו אנו מרגישים את ההצלחה בחיים, עליה אנו חושבים ובה אנו מתעניינים. וכך נצליח לחבר את הרצון הבסיסי שבנפש לרכישה אינסופית בלימוד התורה.

כשהתורה נעשית מרכז החיים, אזי הנפש בעצמה משתוקקת להצלחה בה. כי התשוקה להצלחה קיימת מטבעה בנפש, ורק צריך לנתב אותה אל לימוד התורה.

כשנפשנו תתמלא באור יקרות של התורה, ותרגיש סיפוק רק בה, היא כבר לא תשאף לעניינים חומריים ודלים, ומכאן היא תוכל להשפיע על הבריאה כולה, על הארץ ועל כל באי עולם "לתקן עולם במלכות שד-י", ללא כל חשש לירידה רוחנית.

לוחות הברית והתורה שנסתלקו בחטא העגל

הצורך בבקשה וחיפוש אחר התורה ב'אתערותא דלתתא'

מה פשר הדבר? לכאורה היה מתאים לחפש את התורה בבית המדרש, או אצל תלמידי החכמים. מה המשמעות לכך שהתורה נמצאת במקומות שונים בחוצות?

ברור שמילים אלו באים לבטא בדרך משל בחינות שונות של התגלות דברי התורה, ואכן הגר"א מבאר שמדובר כאן על ארבעת חלקי פרד"ס התורה - פשט, רמז, דרש, סוד.

וכדי לבאר זאת, מביא הגר"א פסוק מספר משלי (א, כ-כא):

"חכמות בחוץ תרנה, ברחובות תתן קולה, בראש המיות תקרא בפתחי שערים, בעיר אקריה תאמר".

ומבאר הגר"א, וז"ל:

הענין, כי בתורה יש ארבעה דברים, והן פרד"ס, שהן: פשט התורה שהוא בחוץ, רחוק מן הכוונה העצמית. דרושי התורה, שדורשין מכל דבר מיותר דין פני עצמו ומרחיב את ההלכה, וזה גם כן מבחוץ. ורמזי התורה, הוא קצת פנימיות כשער העיד. וסודות התורה הוא הכוונה העצמית - עיר האלהים.

זה -

"חכמות בחוץ תרונה" - הלומדין פשטי התורה לבד, השגתם מרחוק בערך רינה.

"ברחובות תתן קולה" - דרושי התורה שמרחיב את ההלכה, הוא קרוב יותר מפשטי התורה, בערך קול.

"בפתחי שערים" - הוא הרמז שהוא פתח השער, שהוא פתח לפנימיות, הוא קריאה.

"בעיר" - הוא הסודות, בערך אמירה עצמה.

מדברי הגר"א אנו לומדים חידוש גדול: לפי ההבנה הפשוטה, עיקר התורה היא הבנת הפשט הנגלה, ואילו הדרש הרמז והסודות הם 'תוספות' מעל הבסיס של הפשט.

אבל הגר"א מעמיד את הדברים בצורה הפוכה לגמרי! עיקר התורה היא הסוד, רחוק מעט הוא הרמז שיש בו פתח אל הסוד. רחוק עוד יותר הוא הדרש, שהוא מורחב יותר מהפשט. והחיצוני ביותר הוא הפשט, שהוא התפיסה הרחוקה ביותר ביחס לדבר עצמו.

כיצד ניתן להבין את החידוש הזה?

במאמר הבא נבאר את הסיבה לכך שה'סוד' הוא עיקר התורה, ונשלים את ביאור הפסוק הנוכחי על פי דברי הגר"א.

מסיבה זו הרשע נמשל ל'עשב' והצדיק נמשל ל'אילן' (תהילים צב). תכונתו של העשב היא שמתקיים ופורח רק בשעה שיש לו השפעה ישירה של מים ומזון, ואילו ברגע שמגיעים ימי החום - מיד הוא נובל. ואילו תכונתו של האילן היא, שהוא סופג לקרבו בימות הגשמים את החומרים המזינים, ובכוחם הוא מפתח כח צמיחה פנימי עצמי, וכך הוא מתקיים בכל ימות השנה - גם בימי החום כשאין השפעה חיצונית של תזונה.

המילים "אקומה נא ואסובבה בעיר" מלמדים אותנו יסוד גדול: גם כשאין הארה ונראה שהקב"ה כביכול עזב אותך, אל תבחר לשכב חסר כוח ומוטיבציה, אלא יש לך תפקיד גדול - לפעול מצידך ב'אתערותא דלתתא', לחפש ולדרוש את האור של הקב"ה.

לוחות האבן - כנגד הגוף

מעלת נפנה לביאור עיקר תוכן הפסוק - בקשת 'לוחות הברית' וה'תורה'.

ה'לוחות' הם הכלי שבו נחקקת התורה, וזה מקביל לגוף החומרי של האדם שבו נספגת התורה. גם הבחינה הזו נפגמה לאחר חטא העגל, מעלת התורה כבר אינה מקדשת ומרוממת את הגוף שלנו כמו שהיה צריך להיות.

חז"ל אומרים (ברכות ח): "הזהירו בזמן ששכח תלמודו מחמת אונסו, דאמרינן: לוחות ושברי לוחות מונחות בארון". כלומר, הגוף שמכיל וסופג את התורה לתוכו מקביל ללוחות האבן, ולכן כשגופו של החכם אינו פועל כראוי וממילא הוא שוכח את תלמודו, הרי זה בבחינת 'שברי לוחות'.

חלקי התורה - פרד"ס

הדבר השני שכנסת ישראל איבדה, היא ה'תורה' עצמה על כל חלקיה.

בפסוק מתואר שכנסת ישראל מחפשת את התורה בשלשה מקומות: בעיר, בשווקים, וברחובות.

אקומה נא - בימי החושך תפקידנו לפעול מצידנו

במילים הראשונות של הפסוק טמון יסוד גדול בעבודת ה' - "אקומה נא ואסובבה בעיר".

לאחר שהמצב של כנסת ישראל הוא שאין להם ענני הכבוד ואין השראת השכינה, וההרגשה היא שהם כביכול 'על משכבי' - ללא כח וחיות, 'בלילות' - ללא אור ומוטיבציה, בלי חשק והתעוררות לפעול.

כעת כנסת ישראל מתעוררת מעצמה, וכביכול 'דוחפת את עצמה לקום מהשכיבה', ומתרוממת ב'אתערותא דלתתא' לחפש כיצד לחדש את ההארה ואת השראת השכינה.

כמו שלכל אדם ישנם תקופות בחיים שבהם הוא מרגיש חסר כח ומרוקן מהארה, כמין יובש כללי וחוסר מוטיבציה לפעול ולעשות, בבחינת 'על משכבי בלילות'. במצב כזה התפקיד של האדם הוא לפעול מצידו, לקום ולהתגבר, ולהבין שהקב"ה סילק ממנו את האור כדי לראות כיצד הוא מתמודד בכוחות עצמו.

מצב זה דומה לילד קטן שאביו מלמד אותו ללכת: בתחילה האב אווז בידו ותומך בו צעד אחר צעד, אך כשהוא גדל יותר אביו עוזב אותו לפעמים, וזאת לא מתוך כעס או כוונה רעה, אלא להיפך - כדי להרגיל את בנו הקטן לרכוש את תכונת ההליכה בקנין עצמי ופנימי.

כך גם בעבודת ה', הקב"ה לפעמים מאיר לנו הארה ומכניס בנו חיות ודביקות אלוקית, אך לאחר מכן הוא גם 'עוזב אותנו' כביכול, וזאת בכדי להרגיל אותנו לספוג את ההארה שקיבלנו לתוככי האישיות שלנו, עד שנהיה מסוגלים ללכת בכוחה גם לאחר זמן, וגם בימי החושך.

בנקודה זו יש חילוק בולט בין 'צדיק' ל'רשע'. הרשע אינו סופג לתוכו את דבר ה', וברגע שהקב"ה אינו מאיר לו, מיד הוא נופל.

לעומת זאת הצדיק, סופג את ההארה האלוקית לתוככי האישיות שלו, ובכוחה הוא ממשיך לאחוז בדביקות אלוקית גם כשמגיעים ימים של 'יובש' וחוסר בהשפעה עליונה.

בינה יתירה

בינה יתירה - יסודות האמונה לנשים ובנות הסמינרים על פי ספר "דרך השם" לרמח"ל

"אֵלֶּיךָ אֶלְיוֹ ה' מִן הָהָר לְאֹמֶר פֶּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב"
עבודת האשה בעולמה [חלק ג]

עבודת הקרבנות

העשייה הזו של הנשים, אותה עשייה גשמית וטכנית שאין בה הנאה וחוויה, תובעת מהן לפעמים ויתור והקרבה. הן אולי היו מעדיפות להמיר את העמל והטרחה במנוחה, תחביב אהוב, טיול או כל עשייה מענגת אחרת.

אך למרות הרצונות העצמיים, הן מכירות בחשיבות התוצאה ומשקיעות מעשיהן, מקריבות הן את ההנאות האחרות על מזבח העשייה, ומשתדלות להזין את עצמן באמצעות הסיפוק מהתוצאות החיוביות של ההקרבה אותן הקריבו.

הקרבה זו ניתנת ללכוד גם בכינוי המוכר: "מסירות נפש".

מילוי התפקידים מתוך הקרבה, מסירות וויתור על חשקים ותחומי התעניינות אישיים, מתמדים במידה מה "לעבודת הקרבנות", קרבן מלשון 'הקרבה'.

הקרבה יוצרת קירבה

האישה המקריבה מעצמה למען המטרה העליונה והתפקיד הנעלה של "עקרת הבית", זוכה, דווקא בשל כך, לקרבת אלוקים.

הקשר בין הקרבה לקירבה הוא קשר של סיבה ותוצאה: כאשר אדם מבטל את המקום העצמי שלו, יש לו יכולת רבה יותר להתחבר ליוצרו, ובמקביל, גם לבעל המשפיע שפע רוחני על הבית. הקרבה מולידה קירבה.

במאמרים הקודמים התבאר שהאשה בטבעה מחוברת יותר ל'מידת הדין', ולכן עיקר עבודתה היא בעמוד העבודה - יראת שמיים.

לאור זאת התבאר גם המשפט "לא נבראה אשה אלא ליופי". לא מדובר על נראות חיצונית, אלא על 'תכונות היופי' שעניינה חוש מפותח לעשייה מתוך ירידה לפרטי פרטים, ומותאמת לפי העניין, השעה, המקום והצורך.

במאמר הנוכחי נבאר את מהותו של 'עמוד העבודה' ואת האופן בו מתבטא עמוד זה בעבודת ה' של הנשים.

עמוד העבודה

כאמור במאמרים הקודמים, מתוך שלשת העמודים עליהם העולם עומד, 'עמוד העבודה' הוא העמוד המתאים ביותר לעבודת האשה.

עמוד ה'עבודה' כפי שהעמידו יצחק אבינו, מתבטא בשני תחומים: התחום האחד הוא עבודת הקרבנות, והתחום הנוסף הוא עבודת התפילה.

ואכן, עבודת הקרבנות כמו גם עבודת התפילה, באות לידי ביטוי עז בעבודת ה' של האשה, כפי שנמשיך ונפרט:

מה המנוע שלך?

העשייה שלנו בחיי היום יום יכולה להיות מונעת משני סוגי מנועים.

מנוע אחד, הוא ההנאה מעצם העשייה. כאשר אדם חווה הנאה מהעשייה שלו, הרי שאותו רגשות חיוביים מספקים לו דלק ואנרגיה ומניעים אותו ללכת מחיל אל חיל.

האופן הראוי ללמוד וללמד תורה

את עומק דברי התורה בסגנון שונה, בתנאי שהוא מבקש לכוון לאמיתתה של תורה.

שמעתתא בעי צילותא

כדי להגיע לגילוי האיש של האדם בתורה, לפי כלי החשיבה שלו, עם היצירות והקליטה העמוקה של רוח הדברים הפנימיים, יש הכרח להיות במצב רפוי ופתיחות מחשבתית מלאה, כי בשעה שאדם מצוי בעצבות או בחרדה, הוא מכונס בתוך עצמו בהגנה עצמית מתוך פחד ורצון לשרוד, וממילא הוא אינו יכול 'להגדיל ראש' ולהיות פתוח לקליטה עמוקה ורגישת של דברים חדשים שהתורה באה ללמד אותו.

בדיקו כמו שאדם המצוי בפחד ואימה או בלחץ גדול, אינו יכול להכניס לתוך גופו מאכלים חדשים, ובודאי לא לחוש בכל מגוון הטעמים העדינים המרוכזים בהם, ואף לא לפתח תובנות לדעות על הילוכי החיים בעניינים כלליים, אלא הוא עסוק בלשרוד את ההוה שהוא נמצא בו.

כך גם מבחינת הפעילות המחשבתית - שמקבילה למערכת העיכול, אין אפשרות לאדם המצוי באווירה מלחיצה וחרדתית, בתוך מיוון והתכנסות, להרגיש את מתיקות הסברא ואת דקדוק הדין, את רוח ההלכה ואת פנימיות התורה.

ולכן יש כוונה קריטית לפתוח את הלימוד ב'מלי בדביחותא', כלומר, באווירה פתוחה ומשוררת, נעימה ומלאת חיבה, כשהתלמידים רגועים ורפויים, ורק כך כלי החשיבה יהיו פעילים ופוריים.

דבר זה הוא יסודי בדרך הלימוד הנכונה, והוא עומק מאמר חז"ל (מגילה כח): "שמעתתא בעי צילותא", ומפרש רש"י: "דעת צלולה ומיושבת, שאינו טרוד בכלום מחשבה".

דברים אלו משתלבים עם הנאמר במאמרים הקודמים, שלא מומלץ למלמד להתחיל את השיעור באמירת תוכחה לתלמידים על אירועים בעייתיים שהתרחשו וכדומה, כי זה עלול לפגוע בלמידה של אותו היום. אלא להיפך, עליו לפתוח את ברוממות ולימוד איכותי, ורק בסוף היום, לאחר שהתלמידים מלאים בתורה וקדושה, יוכיח אותם על האירועים הטעונים שיפור.

הגישה לעצם הדברים בריצנות

יחד עם זאת, חשוב להרגיש גם את האימה והיראה ביחס לגופם של דברים, שהרי כאשר האדם עוסק בהבנת התורה לפי כלי החשיבה העצמאיים שלו, ישנה סכנה שהוא עלול גם להמציא 'סברות כרס', לחשוב בהגיון אנושי ולומר כל מה שעולה בדעתו.

האמת היא שההגיון האנושי מצד עצמו הוא 'דעת בעלי בתים' היפך דעת תורה' (ספרי ח"ג, ספרי), והוא לא יוביל אל החכמה האלוהית האמיתית. ורק אם האדם יתייחס לדברי התורה בריצנות הראויה, ויזכור שהם דבר ה' שחותמו אמת, ושכל העולם תלוי בהם, ויש צורך לעמוד כדי לזכות לכוון לאמיתת של תורה, רק אז הוא יכול לזכות לקבל העניקה של חכמה ודעת תורה אמיתית מפי ה'.

ולכן יש הכרח שלמרות שצורת חשיבה של האדם תהיה רפוייה ומשוררת, בשמחה ובפתיחות, מאידך - הגישה לגופם של דברי התורה תהיה באימה ויראה, בהבנה שכל טעות וסטייה מן האמת היא דבר נורא ואיום.

ולכן בעל קרי אינו יכול לעסוק בתורה, כי הוא מצוי במצב של פיזור וחוסר רצינות, והוא עלול בקלות ראש להוציא את דברי התורה מאמיתתם לסברות כרס בעלמא.

ועל כך כותב הרמח"ל בספר דרך ה' (ח"ד פ"ב אות ה):

ואמנם ההשפעה הזאת [של התורה] היא הדבר היותר עליון ונשגב שבעניינים הנמשכים ומגיעים ממנו יתברך אל הברואים, וכיון שכן, ודאי שיש לו לאדם לירוא ולרעד בעסקו בענין כזה, שנמצא הוא נגש לפני אלוקי ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו.

ונכלל בזה שלא ישב בקלות ראש, ולא ינהג שום מנהג בזיון לא בדבריה ולא בספריה, וידע לפני מי עומד ומתעסק, ואם הוא עושה כן אז יהיה תלמודו מה שראוי לו להיות באמת, ותמשך על ידו ההשפעה ויתעצב בו היקר האלקי, וימשך תיקון והארה לכל הבריאה.

שילוב יראה ושמחה יחד

בעמדתו ערב "זמן מתן תורתנו", בו מתחדשת בכל שנה אותה הארה שהיתה במעמד הר סיני, ראוי להתבונן בדרך הכוונה של מסירת התורה לילדינו ולתלמידיו, כדי שזנכה להמשיך להעביר את התורה מדור לדור באופן המתאים ביותר "כתינתה מסיני".

והנה, על האופן בו צריך להגיש את התורה בפני התלמידים, מצוינו בלאורה סתירה בדברי חז"ל.

מצד אחד אמרו (אבות דרבי נתן פ"ו מ"א):

בזמן שתלמיד חכם נכנס לעיר, אל תשב עמו על אל גב המטה ולא על הכסא ולא על הספסל, אלא שב לפניו על הארץ, וכל דבר שיצא מפיו קבלהו עליך באימה ביראה ברתת ובזיע, כדרך שקבלו אבותיך מהר סיני באימה ברתת ובזיע. מימרא דומה מובאת בגמרא בברכות (כב.), ומוסיפה הגמרא:

מכאן אמרו: הזבים והמצורעים - מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, לשתות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות, אבל בעלי קריין אסורים.

ומבאר רש"י:

מכאן אמרו - כל הטמאים מותרים בתורה, שאף הם יכולים להיות באימה וברתת, אבל בעל קרי אינו אלא מתוך קלות ראש וחיות הדעת.

מאריך, אמרו (שבת ל:):

אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, וכן לדבר הלכה: כלומר, הדרך ללמוד דבר הלכה היא בהקדמת שמחה של מצוה. כמו כן, בקניני תורה (אבות פ"ו מ"ה), מצוינו מצד אחד "באימה ביראה", ומאידך "בשמחה".

הגמרא עצמה (שבת שם) מקשה את הסתירה הזו, ומתרצת: לא קשיא, הא - מקמי דלפתח, הא - לבתר דפתח.

כי הא דרבה, מקמי דפתח ליה לרבנן אמר מילתא בדביחותא [דבר אדור (הקדמת הפני)], ובדחי רבנן. לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא.

משמעות הדברים, שצורת הלימוד צריכה להיות משולבת ביראה ושמחה גם יחד, ובאופן מפורט יותר: לפתוח בשמחה ובבדיחותא, ולהמשיך באימה וביראה.

יש להתבונן, מה הרעיון העומד מאחורי אופני הלימוד הללו, מדוע צריך לשלב ביניהם, ומה התועלת והמטרה של כל אחד מהם.

הגילוי הייחודי של כל אדם

נבאר תחילה את הצורך הקריטי באווירה שמחה ונעימה בעת לימוד התורה, ולאחר מכן נבאר את הצורך באימה וביראה - התורה שניתנה לנו אינה מסמך תחום וסתום שעליו לקרוא אותו כפי שהוא, אלא מעצם מהותה של התורה הוא החלק של "תורה שבעל פה", שתוכנו הוא הקליטה והביטוי של כל חכם ב"פה" המיוחד והאישי שלו, ועל פי ההתבוננות העצמית בכח הדעת הייחודי רק לו.

לכל אדם צריכה להיות תפיסה שונה בתורה, כפי שאנו אומרים בתפילה: "ותן חלקנו בתורתך", לכל אחד חלק אחר. ואין הכוונה שיש חלקים בתורה שהוא לא עוסק בהם, אלא שאת כל התורה כולה הוא לומד על פי התפיסה הייחודית לו, וזהו "חלק" מיוחד בתפיסת התורה כולה.

לכל אדם ישנו סגנון דעה ייחודי ותפיסה שונה, כפי התכונות בהם נולד, המשפחה בה גדל, והמחנכים מהם ינק. והוא מוסיף ומעצב את אישיותו עוד ועוד על פי התורה שלומד בדרכו הייחודית. וכפי שאמרו חז"ל (ברכות נח): "כשם שפרצופיהן שונים כך דעותיהן שונות".

הש"ס כולו מלא במחלוקות תנאים ואמוראים, גם הראשונים והאחרונים נחלקים. ולעולם אין מי שיאמר שהדעה של השני היא 'גילוי פנים בתורה שלא כהלכה'. להיפך, חז"ל מלמדים אותנו "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" (עירובין ג:). יש מקום לגילוי המיוחד של כל אחד ואחד. ולכתחילה ניתנה התורה בצורה הזו, משום שרצון ה' הוא דוקא בגילוי התורה לפי הריבוי המגוון של רבבות אלפי ישראל, שכל אחד מהם מגלה

זוהי עבודת הקרבנות, זהו החלק האחד מעבודת הנשים תחת הכותרת של 'עמוד העבודה'.

עבודת התפילה

עמוד העבודה בא לידי ביטוי גם בעבודת התפילה.

ננסה להבין את מהותו של המושג תפילה ומדוע לאישה היהודיה יש חלק משמעותי ומיוחד בעבודה זו.

מהי מטרת התפילה?

הרמח"ל מבאר בספר דרך ה': שהשפע שהכין הבורא לברואיו יורד לעולם באמצעות עבודת התפילה שלנו.

כאשר אנו מתפללים - אנו פועלות כמשאבה היונקת ממרומים את השפע המוכן לנו.

אולם הוא מוסיף שם משמעות נוספת בעבודת התפילה: לאחר שגזר הבורא על האדם את גזירת עמל הפרנסה "בזעת אפיק תאכל לחם", שמשמעותה שההישגים שמישיג האדם מושיגים באמצעות מאמץ והשתדלות טבעית.

מאותה שעה, ההשתדלות וההישג הבא אחריה מייצרים לנו טעות אופטית המקשרת בין ההשתדלות לתוצאה.

כולנו יודעות שרק הוא לבדו עושה עושה ויעשה לכל המעשים, ובכל זאת, העמל והטרחת שאנו משקיעות במסגרת ההשתדלות, עלולים למלא את ליבנו בתחושה מוטעית של 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה'.

הנה, עמלתי והטרחתי, השתדלתי וקצרת. לולי הטרחת הרבה שטרחת לא הייתה העוגה נאפית ולא היה הבגד נפרס והבית בוקר - - -

זהו הטעם הנוסף לעבודת התפילה:

כאשר אנו מתפללות, אנו מטמינות בתוכנו את הידיעה הברורה שהכל מאת הבורא יתברך, שהוא לבדו עושה עושה ויעשה לכל המעשים, ושלאמיתו של דבר, אין שום קשר בין ההשתדלות לתוצאה.

הפנייה לבורא עולם מעצימה בנו את הידיעה הברורה שלא 'כוחי ולא עוצם ידי עשו לי את החיל הזה', ורק ממנו כל השפע, ההצלחה והתוצאות.

מסיים חז"ל ראוי שנקדים תפילה לכל השתדלות. התפילה שנישאת לפני העשייה תחדד בנו את ההכרה הברורה זו.

נסיון מיוחד לנשים

תחושת ה"כוחי ועוצם ידי" עלולה להשתרש ביתר שאת וביתר עוז דווקא בליבן של הנשים שמטבע הדברים עמלות וטורחות בתמידות. האם העוסקה מבוקר עד ערב במילוי של התפקידים המוטלים על שממה, עלולה בנקל לקשר בין ההשתדלות לתוצאות, ולייחס לעצמה ולמעשיה את ההצלחה וההישגים.

עבודת הנשים אם כן, מחייבת תזכורת תמידית אודות מהות ההשתדלות, וזאת באמצעות עבודת התפילה המהדהדת ומחדירה את המסר הברור, כי רק ה' הוא הנותן לנו כח לעשות חיל!

ומה בנוגע לעמל האיש, עמל התורה?

האם יש חשש לכוחי ועוצם ידי בלימוד התורה?

התשובה היא שהרבה פחות.

משום שלמוד התורה מתאפיין בתוצאות המוגדרות כ"מצייאה": "יגעת ומצאת - תאמין".

מדוע הביטוי הוא "מצאת"? הלא 'מצייאה' אינה קשורה לעמל אלא להשפעה שמיימית הבאה לאדם בהפתעה, וכי הלומד לא עמל והתייגע בכדי להגיע למסקנה ולתוצאה הלימודית? המענה לשאלה זו מחדד לנו את ההבנה במהותה של תורת ה': בעקרון, אין לאדם יכולת להגיע בכח שכלו האנושי לאמת של התורה, ורק באמצעות הארה שמיימית שמבזיקה בו ומאירה את העניין המוקשה בבהירות, הוא יכול להשיג את האמת. ה'הארה' האלוהית הזו היא שר לא עמל ולא תוצאה. לפיכך, האיש העמל על לימוד התורה חש במוחו כי לא כוחו עשה לו את החיל הזה, וברור לו שמי שהאיר בתוכו את דברי התורה הוא הבורא לבדו כפרס על עמלו.

חילוק זה בין עמל האיש לעמלו של האיש, מחדד את ההבנה אודות הקשר האמין והמיוחד של דוקא לאישה עם עבודת התפילה. דווקא היא העושה ללא הרף זקוקה לתזכורת תמידית של: בעזרת ה' נעשה ונצליח!

במאמר הבא נמשיך בענין זה, ונבאר בעז' זויות נוספות בעבודת התפילה שאף מצידה יש לאשה ייחודיות ומעלה יותר מן האיש.

לשיעור המלא 073.295.13.81

מספר השיעור: *38509442

לעילוי נשמת האברך השקדן עובד ה' באמת
הרב שמואל הלוי קצנלבוני זצ"ל
ב"ר חיים יהודה יבדלחטא
גלב"ע ז' סיון תשפ"ב

לעילוי נשמת
מרת מלכה בת רחל ע"ה
מרת צביה בת יעל ע"ה
מרת רחל בת מיכל ע"ה
מרת ציונה בת תרכיה ע"ה
נתרם ע"י הרב איתן פנחסי הי"ו

להארות, לתרומות והנצחות, ולקבלת הגיליון מידי שבוע בדוא"ל - a0732951381@gmail.com

073-2951381

"ותן בליבנו להבין להשכיל לשמוע"
קו השיעורים שע"י "מכון להבין" באמצעות מערכת קול הלשון